

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
BIURO ANALIZ

BIULETYN

nr 17 (262) • 1 marca 2005 • © PISM

nr egz. _____

Redakcja: Sławomir Dębski (redaktor naczelny), Dorota Dołęgowska (redaktor techniczny), Adam Eberhardt, Maria Konopka-Wichrowska, Maciej Krzysztofowicz, Grażyna Nowocień-Mach (redaktor tekstu), Emil Pietras (sekretarz Redakcji), Edyta Posel-Częściak, Rafał Tarnogórski

Rosja w polityce zagranicznej Niemiec

Tytus Jaskułowski

W polityce zagranicznej Niemiec Federacja Rosyjska zajmuje miejsce szczególne. Wynika to zarówno z niemieckich interesów gospodarczych w Rosji, jak i ze znaczenia współpracy z tym państwem dla położenia międzynarodowego RFN. Dobre stosunki z Rosją służą maksymalizacji niemieckich korzyści gospodarczych i politycznych. Z tego powodu Niemcy w relacjach dwustronnych nie podnoszą takich kwestii jak: stan rosyjskiej demokracji oraz polityka Federacji Rosyjskiej w Czeczenii i wobec Ukrainy.

Znaczenie Federacji Rosyjskiej (FR) w polityce zagranicznej Niemiec wynika częściowo z tradycji polityki prowadzonej przez Republikę Federalną wobec Związku Radzieckiego. RFN, uczestnicząc w integracji europejskiej i będąc członkiem zachodnioeuropejskich struktur politycznych i obronnych (EWG, NATO), dążyła do utrzymywania dobrych kontaktów z ZSRR. Łączyło się to z rolą tego mocarstwa w powojennym podziale Niemiec. Upadek rządów komunistycznych w Europie Środkowej, zjednoczenie Niemiec, jak również rozpad ZSRR nie wpłynęły na osłabienie znaczenia Rosji w niemieckiej polityce zagranicznej. Przeciwnie, zgoda ZSRR na zjednoczenie i korzystne dla RFN uregulowanie problemów z wycofywaniem żołnierzy rosyjskich stacjonujących na terytorium b. NRD, ograniczenie migracji oraz zaprzestanie dyskryminacji niemieckiej mniejszości w FR stworzyły podstawę rozwoju stosunków niemiecko-rosyjskich w latach dziewięćdziesiątych. W tym okresie określone zostały najważniejsze cele polityki RFN wobec FR: maksymalizacja korzyści płynących ze współpracy gospodarczej, wykorzystanie tradycyjnie dobrych kontaktów dwustronnych do wzmocnienia międzynarodowej pozycji Niemiec oraz wsparcie rosyjskiego procesu demokratyzacji i reform rynkowych.

Zagadnienia gospodarcze. Współpraca gospodarcza z Rosją jest obecnie dla Niemiec sprawą priorytetową w stosunkach dwustronnych. Od 1997 r. RFN pozostaje pierwszym partnerem ekonomicznym FR. W 2003 r. niemiecki eksport do Rosji wynosił 11 mld euro. Dodatni bilans RFN w handlu z Rosją w 2003 r. osiągnął wartość 2 mld euro. Niemieckie firmy zainwestowały tam w 2003 r. 3,7 mld euro. W interesie Niemiec leży zatem utrzymanie największego w regionie rynku zbytu, jak i ochrona dokonanych inwestycji. Nie bez znaczenia pozostaje to, iż 75%

niemieckiego importu z FR przypada na ropę naftową. Pokrywa on 30% rocznego zapotrzebowania Niemiec na ten surowiec. Rosja nie ma więc monopolu na dostawy gazu i ropy do RFN, która skutecznie prowadzi politykę dywersyfikacji dostaw surowców dzięki zakupom w Norwegii i Algierii. Jednakże aż 20% całości rosyjskiego eksportu tych surowców kierowane jest do Niemiec, co stawia je w korzystnej sytuacji w negocjacjach cenowych. W sierpniu 2004 r. rząd RFN podjął kolejne rozmowy na temat wsparcia projektu budowy gazociągu „bursztynowego” z Rosji do Niemiec, pod dnem Morza Bałtyckiego. W Niemczech wskazywano, iż gazociąg ten zwiększy bezpieczeństwo energetyczne nie tylko ich, lecz także całej UE, dzięki ominięciu niestabilnych politycznie krajów tranzytowych (Ukraina, Białoruś). W kontaktach gospodarczych ważną rolę odgrywa także nieuregulowana sprawa spłaty zadłużenia z czasów ZSRR, wynoszącego 14 mld euro. Ostatnio strona rosyjska wyrażała wprawdzie gotowość spłaty przedterminowej, ale uzależniała to od częściowej redukcji długu, powołując się m.in. na precedens redukcji zadłużenia polskiego po 1989 r.

Polityka międzynarodowa W polityce zagranicznej Niemiec dobre stosunki z Rosją służą umacnianiu pozycji międzynarodowej. Podstawy tej polityki pozostają niezmiennie, a tworzą je członkostwo w NATO i UE, jednakże w stosunkach transatlantycznych RFN często wykorzystuje bliskie kontakty z FR dla wzmocnienia swojej pozycji. Ostatnie niemieckie propozycje reformy NATO były przez kanclerza Niemiec uzasadniane między innymi koniecznością nowego spojrzenia na Rosję, która nie stanowi obecnie zagrożenia dla społeczności transatlantycznej. Przed interwencją w Iraku stanowisko Rosji, nienegującej potrzeby przeciwdziałania terroryzmowi, ale opowiadającej się za prowadzeniem operacji militarnych wyłącznie na podstawie mandatu ONZ, było zbieżne ze stanowiskiem rządu niemieckiego. Wzmacniało to pozycję RFN w stosunkach z USA. Między innymi dlatego Rosja, jako mocarstwo nuklearne dysponujące znaczącym potencjałem militarnym, jest w Niemczech postrzegana jako ważny sojusznik w procesie zwiększania ich międzynarodowego znaczenia i ograniczania unilateralizmu w polityce amerykańskiej. Niemieckie dążenia do uzyskania stałego miejsca w Radzie Bezpieczeństwa ONZ nie miałyby szans na powodzenie bez wsparcia Rosji, będącej jej stałym członkiem.

Szczegółne stosunki z FR Niemcy wykorzystują także w polityce europejskiej, mając na celu maksymalizowanie swego wpływu na proces formowania polityki wschodniej UE oraz ochronę własnych interesów gospodarczych. Bardzo aktywnie wspierały rozwój instytucjonalnych kontaktów UE i Rosji. Popierały przygotowanie i podpisanie w 1994 r. porozumienia o partnerstwie, opowiadały się za propozycją Komisji Europejskiej dotyczącą zasad tranzytu do obwodu kaliningradzkiego oraz za ustanowieniem w przyszłości ruchu bezwizowego między Rosją a UE. Wsparty także zaproponowane na szczycie UE–Rosja w Sankt Petersburgu w maju 2003 r. działania na rzecz budowy wspólnego obszaru gospodarczego. Jednocześnie nie zgadzały się, aby europejska polityka sąsiedztwa przewidywała członkostwo w UE państw Europy Wschodniej.

Należy jednak pamiętać, iż to właśnie w polityce europejskiej Niemcy podejmowały w przeszłości ważne decyzje, pomimo silnego rosyjskiego sprzeciwu. Tak było wówczas, gdy poparły dążenia Polski, Republiki Czeskiej i Węgier do uzyskania członkostwa w NATO, a także w sprawie interwencji w Kosowie w 1999 r., w której uczestniczyły także jednostki Bundeswehry. Przykładem polityki pragmatycznej było stanowisko Niemiec wobec kryzysu politycznego na Ukrainie po sfałszowanych wyborach prezydenckich jesienią 2004 r. Rząd RFN wstrzymał się z krytyką wpływu Rosji na ich przebieg, aby nie pogarszać wzajemnych relacji. Jednocześnie, aby zachować wpływ na działania UE, niemiecki minister spraw zagranicznych zapowiedział prowadzenie rozmowy na temat członkostwa Ukrainy.

Wspieranie rosyjskich reform. Najbardziej deklaratywnym celem niemieckiej polityki wobec Rosji jest wspieranie demokratycznych i ekonomicznych przemian w

tym kraju, co ma się przyczynić do powstania wokół UE tzw. pierścienia przyjaciół. Stabilna politycznie i gospodarczo Rosja oznacza dla UE, a tym samym RFN, ograniczenie możliwości powstania w pobliżu unijnych granic sytuacji kryzysowej oraz przenoszenia negatywnych zjawisk, takich jak nielegalna emigracja, czy też przestępczość zorganizowana. Cel ten zapisano w umowie koalicyjnej między tworzącymi w 1998 r. rząd partiami SPD i Zielonych, oraz w kolejnej – z 2002 r. Należy jednak zaznaczyć, iż RFN realizację tego celu traktowała instrumentalnie. Pomoc finansowa była przekazywana na przedsięwzięcia ważne z punktu widzenia RFN, tj. ochronę środowiska, utylizację broni chemicznej i neutralizację odpadów nuklearnych. W latach 1993–2004 wynosiła 1,9 mld euro. Wsparcie instytucji demokratycznych pozostało wyłącznie w sferze deklaracji i realizowane jest jedynie dzięki działaniom organizacji pozarządowych.

Władze RFN, a w szczególności kanclerz G. Schröder, unikają zajmowania oficjalnego stanowiska w sprawie postępów procesu demokratyzacji w Rosji. Jeżeli jednak takie stanowisko jest publicznie formułowane, to najczęściej odpowiada oficjalnemu pogładowi rosyjskiego rządu. Przykładem może być wypowiedź kanclerza RFN podczas spotkania z prezydentem Rosji 30 sierpnia 2004 r. Komentując przebieg wyborów prezydenckich w Czeczenii, kanclerz stwierdził, iż nie dostrzegł w nich poważnych zakłóceń. Wypowiedzi G. Schrödera dotyczące wewnętrznej sytuacji w Rosji oddają charakter polityki RFN wobec tego państwa. Korzyści płynące z zaangażowania ekonomicznego w FR, jak również współpraca z nią w sprawach międzynarodowych są dla Niemiec wartością nadrzędną. Z tego też względu podnoszenie spraw, które mogą być dla Rosji niewygodne (prawa człowieka, polityka w Czeczenii), nie leży w ich interesie.

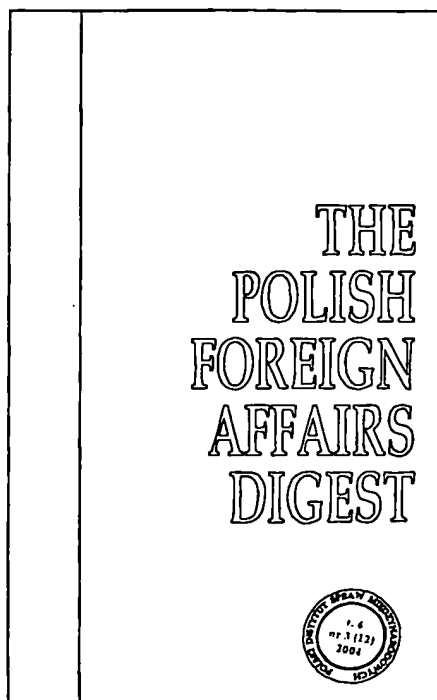
Warto zwrócić uwagę na konsensus niemieckich partii w sprawie polityki wobec FR. Wszystkie poważne siły polityczne w Niemczech uznają potrzebę utrzymania z nią dobrych stosunków. W deklaracjach programowych zarówno SPD, jak i CDU/CSU podkreśla się konieczność intensyfikacji współpracy z Rosją. Co więcej, nawet partie chadeckie pozytywnie oceniają dorobek G. Schrödera w tym zakresie. Wydaje się zatem, iż celem polityki zagranicznej RFN wobec Rosji, niezależnie od wyników wyborów w 2006 r., pozostanie podnoszenie korzyści płynących ze współpracy gospodarczej i sojuszu politycznego determinowanego rozwojem sytuacji międzynarodowej.

OGŁOSZENIA

Prenumerata roczna 2005
The Polish Foreign Affairs Digest

(cztery numery kwartalnika)

t. 5, nr 1 (14) - 4 (17)

90 zł (+ 12 zł - koszty wysyłki 4 numerów)

Zamówienia pisemne można nadsyłać pocztą, faxem
lub przez Internet (www.pism.pl)

Pojedyncze egzemplarze

t. 4-5, nr 1 (10) - 4 (17)

do nabycia w Instytucie lub w sprzedaży wysyłkowej
cena: 29 zł (+ 3 zł - koszty wysyłki)

Egzemplarze archiwalne z lat 2001-2003

t. 1-3, nr 1 (1) - 4 (9)

do nabycia aż do wyczerpania nakładu,
cena: 10 zł (+ 3 zł - koszty wysyłki)

Polski Instytut Spraw Międzynarodowych
ul. Warecka 1a, 00-950 Warszawa
tel. 556 80 09, fax 556 80 99, publikacje@pism.pl